

УДК 378.013:37.014

О. В. ГАРАЦУК

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

В. І. КУЦЕНКО

Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України

ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ В КОНТЕКСТІ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ*«Важливо не те місце, яке ми посідаємо,
а той напрям, за яким ми рухаємось»*

Л. Толстой

Розкривається значення освіти в соціально-економічному розвитку, її роль у забезпеченні науково-технічного прогресу, виявлені основні проблеми, притаманні даній сфері, ролі модернізації послуг у їх розв'язанні; обґрунтовується траєкторія подальшого розвитку освітньої сфери в сучасних умовах.

Ключові слова: *освіта, траєкторія, модернізація, франшиз, неперервність навчання.*

Об'єкти та методи дослідження

Як відомо, ЮНЕСКО проголосила XXI століття – століттям освіти. Саме в цей час активно розвивається економіка знань, тобто економіка, що широко використовує не просто знання, а знання високої якості. Проте, як свідчать результати нашого аналізу, останнім часом освіта в цілому і вища, зокрема, перестала бути сучасною сферою економічної діяльності. Вона слабо реагує на зміни потреби економіки та суспільства. Освіта донині орієнтована на передачу знань, умінь і навиків. На другому ж плані залишаються питання, пов'язані з формуванням у майбутніх фахівців здатності самостійно здобувати знання протягом усього життя, з активним упровадженням здобутих знань, тобто практичної підготовки молоді до життя, до праці, підготовкою випускників навчальних закладів до нових соціально-економічних реалій, до виховання в студентів соціально-затребуваних якостей.

Розв'язанню зазначених проблем присвячено свої дослідження багато науковців. У їх числі – О. Анісімова, Б. Андрушків, В. Андрущенко, Л. Виговський, О. Виноградов, В. Давидов, Е. Денисенко, М. Долішній, П. Друкер, І. Зязюн, В. Іноземцев, Л. Каніщенко, Л. Калініна, Л. Карамушко, Ф. Котлер, А. Файоль, Й. Шумпетер, М. Ярмаченко та ін.

Натомість в опублікованих роботах ще недостатня увага приділена обґрунтуванню шляхів подальшого розвитку освіти у контексті її модернізації. Пошуку цих шляхів і присвячено наше дослідження.

Результати та їх обговорення

Формування високотехнологічної економіки, побудованої на знаннях, вимагає від освіти не лише формування у випускників технологічної компетентності, але і стимулювання креативності, прояву індивідуальності, активного застосування отриманих знань, а також подолання підходів до навчання, орієнтованих на наслідування, копіювання і послухність. Мова тут має йти про якісну освіту. Як відомо, категорія „якість” освіти – багатоаспектна. Адже якість знань залежить не лише від успішності студентів, матеріальної бази навчальних закладів, але і від уміння випускника вирішувати складні професійні проблеми превентивного порядку, здатності ефективно працювати в компанії, постійно займатись самоосвітою, підвищувати рівень самоосвіти, бути гармонійно розвинутою особистістю. Цьому має

сприяти модернізації освіти в цілому і вищій, зокрема. Адже нині більше 80% випускників середніх навчальних закладів мають бажання продовжити навчання у вищій школі. І це не дивлячись на те, що серед безробітних в Україні у віці 19–25 років 36,9% складають випускники вищих навчальних закладів. До речі, цю цифру порівняти з іншою країною практично не можливо. Адже у Законі „Про вищу освіту” технікуми віднесені до вищих навчальних закладів тоді як, скажімо, у Німеччині, Австрії, Фінляндії їх віднесено до системи професійно-технічної освіти. У Швейцарії близько 80% випускників гімназій вступають на професійне навчання в дуальній системі (на тиждень 2–3 дні учні працюють у професійній школі, стільки ж – на виробництві).

Необхідність модернізації освіти зумовлена багатьма чинниками, в тому числі й формуванням в Україні не лише економіки, але і суспільства знань. За оцінками фахівців, з кінця XVII і до початку XX століття частка фізичних сил людей у використанні суспільством, скажімо, енергії скоротилась з 30 до 3%, «робочих тварин» – із 68 до 1%. Частка ж технічних засобів, творчо створених людиною нагромадженими знаннями, що виробила цивілізація, зросла з 2 до 96% [5]. Такі зміни зумовлюють необхідність прискорення виробництва знань. Як стверджує Мішель Фуко, знання – це те, що ми знаємо про себе, про оточуючий світ, про форми взаємодії з оточуючим світом, про існуючі у ньому ієрархії та про наше місце в них. Тобто знання самі по собі є інструментом влади над ними.

Кожна країна зацікавлена у постійному зростанні обсягу знань та у підвищенні їх якості. У світі зростає не лише обсяг нових знань, але і швидкість їх упровадження. Фахівці вважають, що після 2015 р. обсяг знань буде подвоюватись кожні 4–5 місяців. Науковці країн Західної Європи стверджують, що кошти, вкладені у нові знання, кваліфікацію працівників, тобто у людський капітал, дають у 5–7 разів вищий ефект, ніж інвестиції у техніку, виробниче обладнання. Все це свідчить про важливість забезпечення прискореного розвитку вищої освіти в Україні, де ще економічні показники знаходяться на досить низькому рівні. Скажімо, ВВП в Україні у розрахунку на одну особу є у півтора рази нижчий середньосвітового показника (табл. 1). А звідси і низький життєвий рівень населення.

Таблиця 1. Динаміка валового внутрішнього продукту на одну особу (дол. США за ПКС)

Країна	1995	2000	2005	2008	2010
Україна	3920	3706	5605	6766	6055
Австрія	27578	31697	33409	36195	35311
Греція	17766	20503	24572	26900	25021
Данія	28073	31662	33196	34017	32488
Литва	7386	9518	14197	17600	15533
Люксембург	48410	61061	68327	73932	71054
США	34111	39750	42664	43397	42722

Джерело: [1].

Як видно із табл. 1, серед зазначених країн Україна має у рази менший показник – ВВП на одну особу. А це позначається і на показниках розвитку освіти та підготовки кадрів. Тому нині потребує вдосконалення організаційно-управлінських і фінансово-економічних механізмів, які забезпечили б

покращення ситуації у цій сфері, шляхом:

- посилення ефективних моделей не лише ресурсного забезпечення освітньої сфери, але і його використання;
- стимулювання практики надання освітніми закладами послуг на основі муніципального замовлення у рамках державно-партнерської співпраці;
- активного розвитку та впровадження нових освітніх технологій у навчально-освітній процес;
- введення обов'язкового електронного документообороту в освітніх закладах;
- розширення повноважень управляючих рад, громадських організацій, які діють в освітніх закладах.

До речі, Всесвітній економічний форум, який проводиться у швейцарському Давосі, не лише засвідчив про низькі загальноекономічні показники в Україні, а і у розвитку освіти, зокрема. Так, згідно його (форуму) даних, у 2011 р. українська система освіти знаходилась на 56 місці із 140 країн світу, тоді як, за даними ЮНЕСКО, науково-освітній потенціал України у радянський час посідав 7 місце у світі. Значна частина випускників вищих навчальних закладів (ВНЗ) ще не досягає рівня конкурентоспроможності не лише на європейському, але і на вітчизняному ринку праці. Тому модернізація освіти є вкрай необхідною. Основними цілями модернізації освіти на даному етапі мають стати:

- забезпечення позитивної соціалізації та навчальної успішності кожного студента;
- посилення вкладу освіти в інноваційний розвиток України;
- відповідь на виклики змінюваних культурного, соціального та технологічного середовищ.

І тут велика роль належить франчайзингу – тобто спільній діяльності навчальних закладів щодо формування пропозиції, виробництва, надання і просування освітніх і супутніх послуг на ринку. При цьому послуги мають відповідати ліцензіям закладів освіти на право освітньої діяльності та освітній франшизі. Остання являє собою комплекс прав щодо реалізації освітніх послуг під фірмовою назвою, торговою маркою і торговим знаком франчайзера на певних умовах.

В освітню франшизу можуть бути включені правила формування контингенту абітурієнтів, принципи організації прийому студентів, організації навчального процесу (передачі, засвоєння та контролю знань), навчально-методична література, форми і порядок проведення проміжної атестації.

Сутність освітнього франчайзингу полягає в тому, що між навчальними закладами (франчайзингом і франчайзі) укладається договір, в якому оговорюються всі основні умови співробітництва, фінансові особливості інноваційної освітньої діяльності. Навчання учнів (слухачів), зарахованих як слухачів, так і студентів ВНЗ – франчайзі здійснюється за навчальними планами та програмами з урахуванням допущених франчайзером до навчальних занять тьюторів. У цьому контексті франчайзер являє собою ВНЗ, здійснюючий адміністративну, навчально-методичну, інформаційну, технічну та правову координацію освітніх структур – франчайзі. Він (франчайзер) організовує навчальний процес; формує, ліцензує та здійснює акредитацію освітніх програм, видає навчальні матеріали; веде науково-методичну роботу, підготовку викладачів, тьюторів, їх атестацію; проводить реєстрацію студентів, слухачів; веде адміністративний супровід, проміжну та підсумкову атестацію, здійснює видачу документів.

До особливостей освітнього франчайзингу як форми виходу ВНЗ-інноватора на ринок послуг вищої освіти доцільно віднести наступне:

- апробовану систему навчання, апробовані в освітньому процесі і позитивно оцінені ринком інновацій;
- офіційні, термінологічно єдині юридичні узгодження та організаційно-фінансові домовленості, що використовуються сторонами франчайзінга;
- єдині стандарти вузівської підготовки спеціалістів у ВНЗ-франчайзи, що встановлюються франчайзером і використовуються єдині освітні програми, здійснюється контроль за якістю їх виконання;
- здійснюється проведення спільних систематичних програм щодо підвищення професорсько-викладацького складу у рамках інноваційної франчайзінгової взаємодії ВНЗ;
- у випадку включення у франчайзінгові взаємовідносини навчальних закладів I–II р. а. відбувається включення в їх навчальні плани університетських предметів з чіткою орієнтацією на університетську освіту;
- можливість використання ресурсів розширення і поширення доступу до університетської освіти, прямої взаємодії ВНЗ I–II та III–IV р. а. у відповідності з освітніми потребами регіону;
- збільшення вищої післядипломної освіти, що дає більше можливості вдосконалення для студентів і більш широкого фінансування тощо.

Ця система має бути направлена перш за все на забезпечення підготовки фахівців, володіючих компетенціями, необхідними для виконання не лише виробничих, але і соціальних функцій. Компетенція – це готовність особистості до мобілізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів для розв'язання знань професійної і позапрофесійної діяльності. Компетенції можуть бути загальними (їх називають ключовими, чи універсальними) – вони необхідні для успішної діяльності як у професійній, так і в позапрофесійній сфері. Результат засвоєння компетенції конкретною особистістю називається компетентністю. За визначенням І. Ягулова та В. Свистуна, компетентність – це підготовленість (теоретична, практична, особистісна, психологічна тощо) до здійснення певної професійної діяльності та наявність професійно важливих якостей фахівця, які сприяють цій діяльності.

Формування компетентних фахівців і комплексна модернізація освіти, які в кінцевому результаті мають сприяти підвищенню конкурентноздатності економіки. Адже нині економіка України, за оцінками експертів, відноситься до найменш конкурентоспроможних. Основними ідеями компетентнісного підходу у підготовці кадрів є:

- розвиток у студентів умінь вирішувати проблеми у різних сферах і видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого є власний досвід;
- зміст освіти, який являє собою дидактично адаптований соціальний досвід розв'язання пізнавальних, світоглядних, моральних, політичних, професійних проблем;
- сутність організації освітнього процесу, що полягає у створенні умов для формування у тих, хто навчається, досвіду самостійного вираження пізнавальних, професійних та інших проблем, що складають зміст освіти.

Ці якості прийнято називати компетенціями – тобто готовність особистості до мобілізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів для розв'язання завдань професійної діяльності. Практика свідчить, що чим вищим є освітній рівень населення, тим більш компетентним є і населення в цілому. Сьогоднішня молодь характеризується бажанням отримати вищу освіту. Адже відсутність останньої нерідко стає бар'єром для соціальної мобільності та отримання хорошої роботи. Результати наших досліджень засвідчили, що в сучасних умовах особливої гостроти набуває проблема нерівності доступу до вищої освіти. У дітей менш освічених батьків, бідних сімей можливості отримання освіти в цілому і вищої, зокрема, є значно меншими. До речі, обмеженими ці можливості проявляються вже в дошкільному віці. Подібні «неможливості» продовжуються і на наступних етапах навчання. Діти менш освічених батьків, бідних сімей навчаються в школах, які дають менш якісну освіту, мають більш низькі оцінки. Вони не можуть додатково займатись, відвідувати різні курси тощо. Як результат усього цього вони мають більш низький рівень власного людського капіталу, ніж їх ровесники із забезпечених і більш освічених сімей. Тобто бідність в Україні суттєво знижує людський капітал, у тому числі за рахунок інформаційних бар'єрів, який (людський капітал) ми розглядаємо як сукупність знань, навиків, умінь людини, використання яких приводить до зростання продуктивності і прибутків. Тобто інвестиції в людський капітал має з часом забезпечити певну віддачу.

Останнім часом спостерігається така ситуація, коли соціально-економічні показники впливають на освітні можливості дитини. Рівень доходів сім'ї кореляційно пов'язаний з інвестиціями в освіту дітей, їх досягнення. Високий людський капітал батьків дозволяє їм більше знань і навиків передавати своїм дітям, що, при інших рівних умовах, сприяє більш високій успішності. Позитивними факторами освітніх можливостей є також соціальний і культурний капітал сім'ї. Останній – це капітал, який може бути у трьох видах:

- інкорпорованому, пов'язаному з культурою, знаннями самої людини;
- об'єктивованому (в культурних товарах, що є в наявності в сім'ї);
- інституціоналізованому, тобто у форму академічних кваліфікацій.

Сімейний капітал – це частина соціального капіталу, тобто сукупності реальних чи потенційних ресурсів, пов'язаних із володінням стійкою мережею більш чи менш інституціоналізованих відносин взаємного знайомства та визнання.

Результатом діяльності освітніх закладів є набуття професії чи готовності до виконання певних трудових функцій. На підвищення якості підготовки кадрів, їх компетентності впливає впровадження сучасних інформаційних технологій, які направлені на підвищення якості та конкурентоспроможності, приведення їх у відповідність з вимогами Болонської декларації, яку підписала Україна ще у травні 2005 р. Остання передбачає:

- перехід на трирівневу (трициклову) систему вищої освіти – два освітньо-кваліфікаційні рівні бакалавра – 3-4 роки та магістра – 1-2 роки і освітньо-науковий – доктора філософії 3-4 роки;
- запровадження Європейської кредитно-модульної (трансферної) систему (ECTS);
- формування зближеної (порівняльної) за критеріями системи контролю якості освіти;
- розширення мобільності студентів і викладачів на основі взаємовизнання (нострифікація) дипломів;

- забезпечення конкурентноспроможного працевлаштування випускників;
- привабливість європейської системи освіти.

У документах Болонської декларації зазначається, що якісні знання є невід'ємним чинником соціального та людського розвитку. Вони допомагають протистояти викликам нового тисячоліття, сприяють усвідомленню спільних цінностей і належності до єдиної соціально-культурної сфери. Українська вища школа перейшла на кредитно-модульну систему організації навчального процесу, яка ґрунтується на наступних принципах:

- кредитності (заліковий кредит – одиниця виміру навчального навантаження студентів, який має змістовні кредити окремих розділів, тем);
- модульності (побудова програмного матеріалу за модулями як логічно завершеними частинами дисципліни);
- рейтинговості;
- науковості та прогностичності;
- технологічності;
- інноваційності;
- діагностичності.

На реалізацію цих принципів, підвищення якості освіти направлено і «Прогноз національної стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 роки». Досягнення якості знань, підготовки кадрів передбачає необхідність вдосконалення мережі ВНЗ. Нині в Україні функціонує 846 вищих навчальних закладів (для порівняння – у Великій Британії їх менше 100). А це значить, що в Україні відбувається дублювання підготовки фахівців. Підвищення якості підготовки кадрів потребує покращення фінансове забезпечення освітньої сфери (табл. 2).

Таблиця 2. Фінансування освіти

Показник	2000			2011		
	Усього, млн. грн.	Видатки у % до		Усього, млн. грн.	Видатки у % до	
		загальних видатків	ВВП		загальних видатків	ВВП
на освіту	7085,5	14,7	4,2	60346,5	21	6,2
у т. ч. дошкільну	789,0	1,6	0,5	8140,5	2,8	0,8
загальну середню	2564,6	5,3	1,5	24855,4	8,7	2,6
профтехосвіту	429,1	0,9	0,3	3686,3	1,3	0,4
вищу	2985,5	4,7	1,3	18667,1	6,5	1,9

Джерело: [3].

Останнім часом, на жаль, проглядається тенденція зменшення обсягів фінансування освіти, а також їх частка у загальних видатках і у ВВП.

Сьогодні на одного студента витрачається всього лише 5 тис. грн. на рік. В результаті слабкою є матеріально-технічна база, в навчальний процес украй повільно впроваджуються інформаційні, комунікаційні технології, а у навчальному процесі нерідко використовується обладнання минулого

століття. А це негативно позначається на диверсифікації навчального процесу та його якості (фахівці стверджують, що, приміром, під час лекційного заняття матеріал засвоюється лише на 20%, під час дискусійного заняття – на 75%, ділових іграх – на 90%). Особливо низькою є заробітна плата освітян, яка (табл. 3) суттєво є нижчою не лише заробітної плати працівників промисловості (у відповідності з Законом «Про освіту» вона має бути на рівні оплати праці в промисловості, а у вищій школі – удвічі вищою, але і середнього показника по економіці). Навіть у царській Росії, скажімо, зарплата професора і генерала були однаковими. Сьогодні це співвідношення складає 1:3 на користь останнього. Низька заробітна ж плата освітян не слугує стимулюючим чинником підвищення якості освіти.

Таблиця 3. Середньомісячна номінальна заробітна плата за видами економічної діяльності, грн

Вид економічної діяльності	1995	2000	2005	2010	2010 до 2009, %	% до промисловості
Усього	73	230	806	2239	120,0	86,8
Промисловість	103	260	894	2580	124,6	–
Фінансова діяльність	172	560	1553	4601	111,2	178,3
Державне управління	81	335	1087	2747	107,3	108,2
Освіта	71	156	641	1889	117,5	73,2

Джерело: [4].

Як видно із табл. 3, зарплата в освіті складає лише 73% до зарплати в промисловості. Особливо показовою є зарплата у сфері освіти України на фоні цього показника в інших країнах Європи і світу (табл. 4).

Таблиця 4. Середня заробітна плата вчителів у державних школах, [OECDILIBRARY], \$ (за рік)

Країна	Повна середня освіта		
	Заробітна плата		
	Починаючий	Через 15 років	Максимальна
Австрія	30353	42177	62045
Бельгія	36360	52667	63391
Німеччина	51722	63634	72876
Корея	31407	54444	87327
Люксембург	71508	98849	124231

Джерело: [2].

Вдосконалюючи організаційну складову розвитку освіти, необхідно не допустити посилення нерівності доступу населення до якісної освіти. Зрозуміло, що якість навчання у ВНЗ залежить від якості навчання у загальноосвітній, у тому числі і сільській школі, де переважають малокомплектні школи. Утримання ж останніх є вкрай затратним для місцевих бюджетів. Разом із тим школа на селі є надзвичайно важливим і необхідним об'єктом. Тобто підвищення якості підготовки кадрів неможливо забезпечити без підвищення якості освіти в загальноосвітній школі. Однак ще недостатнім є охоплення дітей дошкільною освітою; високою залишається частка школярів, які не досягають навіть задовільного

рівня функціональної грамотності. Має місце значне відставання найменш успішних груп учнів від найбільш успішних, недостатній рівень соціальної компетентності і позитивних соціальних установок у випускників шкіл. Серед причин цих негараздів варто виділити: погіршення освітянських кадрів, освіта перестала виконувати функцію соціального ліфта. Дана галузь не встигає оновлюватись, щоб відповідати технологічним, культурним і соціальним змінам, які відповідають на нові потреби кожної сім'ї та суспільства в цілому.

Як свідчить світовий досвід, саме модернізація освіти – це перш за все впровадження в навчальний процес сучасного обладнання – має сприяти подоланню цих негативних аспектів у її розвитку. Найпоширенішими серед освітянського обладнання є комп'ютери, які є основою для впровадження комп'ютерних технологій, тобто технологій навчання з використанням комп'ютерів, програмного забезпечення, які вирішують дидактичні завдання, розв'язання яких без використання комп'ютерів було б недостатньо ефективним. Сучасні інформаційні технології дозволяють значно підвищити ефективність навчального процесу, забезпечити індивідуальне навчання. Комп'ютер надає широкі можливості для використання різних систем аналізаторів у процесі виконання й контролю за діяльністю навчального закладу. Візуалізація основних компонентів усного мовлення у викладі доступних образів дозволяє активізувати компенсаторні механізми на основі зорового сприйняття. Цьому сприяє спільна скоординована робота моторного, слухового і зорового аналізаторів при виконанні завдань комп'ютерної програми. При виконанні вправ на комп'ютері з метою формування певної навички у студентів зберігається стійка зацікавленість у процесі їх виконання.

Практичний досвід свідчить, що при використанні комп'ютерних технологій:

- підвищується мотивація студентів до навчання ;
- зростає можливість самореалізації студента;
- забезпечується розвиваючий характер навчального процесу .

Комп'ютеризація пов'язана з використанням інтерактивних методів (інтерація – англ. – взаємодія) навчання, що базуються на механізмі інтерації, тобто міжособистісної комунікації. Особливістю інтерації є здатність людини до планування своїх дій відповідно до того, як її сприймає партнер по спілкуванню. Інтеративними технологіями, які останнім часом найчастіше застосовуються у навчанні, є кейс-технології. Вони дозволяють розвивати навички аналізу та критичного мислення, виявляти різні погляди та точки зору. Мета кейс-технологій полягає в наступному:

- забезпечити студентів вмінням аналізувати інформацію самостійно та у складі групи;
- виявляти ключові проблеми запропонованого завдання;
- шукати альтернативне рішення та планувати програму дій;
- навчити студентів критично мислити, ухвалювати рішення, аналізувати, плідно спілкуватися, підвищувати свою креативність.

В модернізації освіти акцент має бути перенесено з організаційно-економічного механізму та зміцнення інфраструктури на досягнення нової якості освітніх результатів. Своїми результатами вона має мати:

- здатність кожного випускника вищого навчального закладу бути готовим відповідати на виклики завтрашнього дня;

- доведення до кінця розпочатих інституціональних перетворень в освітній сфері;
- завершення приведення матеріально-технічної бази, у першу чергу інформаційної інфраструктури дошкільної та шкільної освіти, у відповідність із вимогами освіти для досягнення задоволення базового рівня умов навчання в усіх навчальних закладах.

Водночас модернізація освіти має бути направлена на розширення соціально-культурних функцій, оновлення змісту освіти, покращення викладання та приведення у відповідність з новими викликами цивілізації на адаптацію освітніх суб'єктів до інноваційних процесів, у якій можна виділити наступні етапи:

- визначення інноваційних змін усіма чи більшістю освітніх закладів активними учасниками інноваційного процесу;
- використання переваг інноваційних продуктів, що зумовлюють прискорення інноваційного розвитку;
- визнання інноваційних змін меншою частиною суб'єктів освітньої системи, пасивна сприйнятність інновацій, відчуження інноваційних процесів і несприйняття в них участі, використання інноваційних результатів у неповній мірі;
- відкидання інноваційних змін більшістю суб'єктів освітнього процесу – свідомо протидія інноваційним процесам, негативне відношення до інноваційних трансформацій.

Розвиток інновацій у сфері освіти характеризується наявністю умов для цього, мотивацій у суб'єктів ринку для активізації інноваційних здібностей відбувається в повному середовищі, що характеризується певним ресурсним потенціалом, рівнем розвитку інфраструктури. При цьому виділяються складові сприйнятності закладів до інновацій. Це ресурсна готовність до змін (нововведені); вміння використати наявні ресурси з метою освоєння певних видів діяльності (підготовка кадрів) вміння самостійно реалізувати інноваційну діяльність в результаті внутрішньої мотивації. У навчальному закладі важливо забезпечити інноваційну активність, враховуючи чинники, що на це впливають. Серед останніх: економічні, пов'язані з формуванням сприятливих економічних умов для інноваційної діяльності шляхом кредитної та податкової політики; організаційні (інституціональні), регламентуючі процедури, пов'язані з розвитком і формуванням інноваційної активності; соціально-психологічні – спрямовані на створення сприятливого психологічного клімату для діяльності інноваційних структур, мотивації до розвитку інноваційної культури.

Таким чином, необхідним імперативом інноваційного розвитку освіти є підвищення рівня її сприйнятливості до інновацій. Однак успіх реалізації цих заходів буде залежати від:

- якісного складу персоналу^{*}, що визначається рівнем підготовки спеціалістів з інформаційних технологій. Відповідно, щоб підвищити якість інформаційних технологій необхідно:
- розвивати новітні системи навчання;
- забезпечити якісне обладнання для інформаційних технологій і застосовуваних для виготовлення матеріалів, тобто, для використання найпрогресивніших технологій;

---

* Персонал має бути здатним до неперервного навчання, вміти генерувати ідеї та експериментувати, бути готовим до ризику, підготовки населення до змін в умовах ринку тощо.

- активно впроваджувати якісні методи, які визначаються рівнем розробки і технологічних ноу-хау;
- забезпечити досягнення якісних параметрів навколишнього середовища, що включає наступні показники: умови виробництва та експлуатації об'єктів інформаційних технологій (освіченість, шум, пилозахисність, постійність температурного режиму, вологість); якісного управління, перш за все сучасної системи менеджменту.

Висновки

Таким чином, інвестиції в соціальний розвиток, зокрема, в людський капітал України мають бути направлені на поліпшення підготовки кадрів, на приведення фахової структури у відповідність до сучасних потреб. Зважаючи на це, МОН молоді і спорту України, скажімо, визначило такі основні напрями розвитку вищої освіти:

- подальша трансформація мережі ВНЗ з метою задоволення потреб особистості та регіонів до вимог ринкової економіки, що дають змогу вирівняти потенціали мережі вищих навчальних закладів у розрізі регіонів, зменшити міграційні потоки молоді за освітнім фактором у регіони з високим освітнім потенціалом, пом'якшити ситуацію щодо працевлаштування молоді;
- реалізація принципів універсального підходу до розвитку вищої освіти. Універсальність освіти забезпечує мотивацію та адекватну підготовку молоді, яка має необхідні здібності до всіх етапів вищої освіти; поєднання функцій навчання й виховання; використання різних форм роботи в задоволенні освітніх потреб усіх і на всіх етапах життя; етичну роль у період кризи цінностей в суспільстві і т. ін.;
- забезпечення відповідності вищої освіти сучасним вимогам і умовам, за яких потреби розвитку держави та регіонів будуть у центрі політичного бачення й рішень. Це допоможе комплексно визначити завдання у сфері підготовки та перепідготовки наукових кадрів і надання освітніх послуг; віднайти відповідні для цього ресурси, розвивати дух підприємництва, підвищувати рівень економічної активності громадян;
- поліпшення системи ступеневої освіти, тобто створення надійного сприяння розвитку інтеграційних процесів. Це підвищить ефективність функціонування вищої освіти, «освітнього ланцюжка», забезпечить безперервну систему освіти громадян, а також створить умови для застосування більш гнучких програм, що стримують доступності вищої освіти протягом життя людини, включаючи самоосвіту;
- формування демократичних відносин між викладачами та студентами. Такий підхід забезпечить управління цими відносинами на засадах рівності здібностей і взаємної поваги, створить умови для формування майбутнього громадянина, здатного до професійної діяльності у соціально-орієнтованій економіці;
- адаптація змісту вищої освіти через Державні стандарти (освітньо-кваліфікаційні характеристики освітньо-професійні програми) до потреб суспільства. Це дасть змогу створити на базі підготовки фахівців широкого профілю механізм гнучкої адаптації випускників до умов ринкової праці, підвищити їх академічну та професійну мобільність, зорієнтувати трудовий потенціал на продуктивну

професійну діяльність, спрямовану на безперервне оновлення змісту вищої освіти;

– диверсифікація структури та обсягів підготовки навчальних планів і програм. Це необхідно в умовах динамічного формування інфраструктури виробничої та соціальної сфери ринку праці. Збалансованість пропозиції ринку праці сприятиме розв'язанню проблем, пов'язаних з працевлаштуванням молоді, її соціальним захистом. Вища професійна освіта за змістом більшою мірою відповідатиме вимогам ринкової економіки, допоможе молоді знайти власну нішу на ринку праці;

– розв'язання проблем працевлаштування випускників вищих навчальних закладів. Це дасть змогу знизити соціальну напругу серед молодих людей, які мають дипломи про вищу освіту, зокрема, в умовах масовості вищої освіти, що породжує суперечності. Збільшення кількості осіб, які мають вищу освіту, зменшує ймовірність їх працевлаштування. Тому всі проблеми, що виникають у цій сфері, мають розв'язуватися на засадах соціального партнерства всіх причетних до справи працевлаштування молоді;

– реформування системи післядипломної освіти як забезпечення освіти протягом життя. В умовах радикальних соціально-економічних перетворень і формування ринкових відносин в Україні це сприятиме постійному проведенню роботи щодо забезпечення високого рівня кваліфікації та компетентності спеціалістів різних галузей економіки, адаптації незайнятого населення до професійної діяльності.

Такий розвиток освіти сприятиме покращенню всіх соціально-економічних показників, підвищенню доступності якісної освіти при умові ефективного використання ресурсів. У свою чергу модернізація освіти потребує розробки та реалізації критеріїв оцінки ефективності діяльності кожної освітньої ланки.

Список використаних джерел

1. Валовий внутрішній продукт на одну особу // Статистичний щорічник України за 2010 рік. К.: Державна служба статистики України, 2011, С. 544–545.
2. Новини тижня. 01.04.12. Monthly Average Salaries of Public Higher Education, Using U.S. PPP Dollars
3. Освітні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2011/12 навчального року // Вища школа. – 2012. – №5. – С. 66–67.
4. Статистичний щорічник України за 2010 рік. К.: Державна служба статистики України, 2011. – 390 с.
5. Шукшунов В.Е., Взятыхшев В.Ф. Взгляд в XXI век // Высшее образование в России. 1993. – №4. – С. 55–68.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2012

Образовательные траектории в контексте ее модернизации

Гаращук О. В.

Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины

Куценко В. И.

Институт экономики природопользования и устойчивого развития НАН Украины

Раскрывается значение образования в социально-экономическом развитии, ее роль в обеспечении научно-технического прогресса, выявлены основные проблемы, присущие данной сфере, роли модернизации услуг в их решении; обосновывается траектория дальнейшего развития образовательной сферы в современных условиях.

Ключевые слова: образование, траектория, модернизация, франшиз, непрерывность обучения.

Educational trajectories in the context of modernization

Garashchuk O.

The Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine

Kutsenko V.

Institute of Environmental Economics and Sustainable Development NAS

The meaning of education in socio-economic development, its role in scientific and technological progress, the basic problems inherent in this field, the role of services in the modernization of their decision, further substantiates the trajectory development of education in the modern world.

Keywords: education, trajectory, modernization, franchises, continuity of learning.